

ИЗДАЈИ ТРИ ПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ 60 ГР. НА ГОДИНУ, 33 НА ПО ГОДИНЕ.

ГОДИНА

6

1 8 6 9

ВОЈИН

БРОЈ

26

10. Септембра.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Драгашевић, официр.

 Белгијска правила за пешадију. — Фортификацијонски бојни редови. — Ситнина.

Белгијска правила за пешадију.

Из „Војеног зборника“ 1869.

(СВРШЕТАК).

Чету ваља обучавати да се може брзо престојити из маршевог у бојни поредак.

У боју, на равници треба сва предуготовна и препречна дејства донекле одржати. Кад се напада ваља ићи слободно напред, нераздвајати се и избегавати честа обилажења противника; али и при свем том, опет у неким приликама треба послати резерву или неки део њен да нападне противника с леђа. У овом случају резерва иде обичним ходом до на крило низа, за тим прелази у трк, разаспе неколико ројева и продужи обилажење под заштитом својих стрелаца.

У испресецајној месности, пошто четник предуготови успех јуришу стараће се да захвати само једно крило противниково, а никако оба, осим случаја кад му је сила далеко јача од противникове.

Јуриш се мора извршити смело и одважно; резерва остаје у смакнутом строју, а стрелци трче јој на крила. За време јуриша четнику мора да је чета,

Слика уз чланак „Фортификацијонски бојни редови“ донећеле у једном од готових бројева.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

тако рећи, увек у рукама. Кад се одбије нападач, онда се за њим пуца целим фронтом, или се шаљу стрелци да га гоне.

Јуришати се може разврнутим стројем, колоном и расипним стројем. Први вид строја употребљује се на равници; после извршене паљбе на 100 корака од противника, узети в рамену, а на 20—30 корака на руку; најбоље је напасти га једно крило противниково; стрелци наступају на крилима чете и старају се, да и они захвате крила противникова. У испреседаној месности јуриша се колоно, јуриш се почиње тек онда, кад чета прође кроз низ, и стрелци пристају из крила. Ако чета после срећно извршеног напада развије фронт, онда стрелци остају на својим местима; но ако чета мора просто да се заустави, онда стрелци трче напред, а први несрећном јуришу они одступају заједно са четом, старајући се, да јој заклоне леђа. Колона се највише употребљује за јуришање на положај противников, у ком случају стрелци су непрестано пред четом: они први прелазе и улећу преко ограде или у село и уклањају с пута спремљене препреке.

Расипним строје јуриша се, кад се мисли са свију страна да нападне на противникову колону, кад се одбија изненадан напад, и кад се напада на батерију, село, ивицу шуме. У овим приликама најважнија је што већа брзина, а за тим водници треба да су напред, те да предходе примером војницима; резерва наступа на врло маленом одстојању за низом. У случају успеха, низ се зауставља, и само нека део стрелаца шиље се да гони противника; при несре-

ћном паџ јуришу, сва чета отступа у назначеном правцу.

г, **Одступна дејства** бивају обично после неизвршеног јуриша и при напуштању положаја. Ваља научити војнике, да је при отступању најважније, имати што више хладнокрвности, а осим тога да никако не ваља често мењати положаје. У испресецаној месности најбоље је одступати постепено, и постављати противнику честе заседе.

На равници чета одступа у смакнутом строју, немајући за собом низ; ако паџ противник нагло напада, ваља га сузбијати плотунима.

д, **Сукоб са коњицом.** Природан заклон ваља увек претпоставити кари; војнике ваља уверити о томе да и најмањи круг може одбити навалу коњице, само ако се у овом чврсто држе, и ако пуцају по команди. И у кари и у кругу војници треба да имају што више хладнокрвности у себи, и да непуцају на врло далеко.

Ништа горег нема за противникову коњицу, но кад на крилима наше каре има по неколико кругова који увек могу да нађу себи природног заклона. Дужа, страна каре ваља да је окренута противнику, а противна, по могућству, да је на штогод наслоњена и слеђа заклоњена; али врло је опасно наслонити леђа каре на какав насип, брдашце или одмах за ровом: ваља се измаћи мало подаље, те да коњаници немогу ускати одмах у кару. Најнесрећнији је сукоб са коњицом на улици у селу, где коњи немају куд да јурну у страну, но хтели не хтели морају право на кару. У овом случају најбоље је развити фронт дуж улице.

е, **Бој у шуми.** При одбрани шуме прво ваља заузети ивицу њепу, јер кад се ивица изгуби, онда се бранилац лишава онога што му је најглавније. Ваља поставити ивицом доста јак низ, а тако исто осигурати и излазе путова, рогљеве и узвишења. На крилима низу ваља поставити по неколико ројева као поткрепења за низ, а резерве ваља поставити на путокршћу или украј главнијих путова.

Прелаз из одбране у напад ваља извршити пре но што противник већ продре кроз ивицу шуме.

Напад на шуму врши се обично на рогљеве. Пошто се продре до на ивицу, онда стрелци наступају дубље у шуму имајући за собом потпору, која наступа путем или пропланком. Један део резерве може се послати, да обиђе шуму, те да сретне противника ватром у оном часу кад овај буде излазио из шуме.

При дејствовању пред шумом ваља се непрестано држати смакнутог строја, и што брже прелазити с једног заклона другом. При наступању не треба никако губити из вида противников низ.

ж, За одбрану **теснаца** бранилац се поставља одмах иза изласка, само ако ту има згодног положаја, ако је пролазак тежак, ако је врло узан, одвише дуг, или ако се ватра згодно употребити може. У противном случају ваља се поставити мало даље, у виду полукруга, те да се обори ватра кад противник буде излазио из теснаца. У средини теснаца може се заузети положај само онда, кад се ту може да развије знатна сила, а непријатељ међу тим неможе другојачије но врло узаним стројем да напада.

Узети положај пред теснацом може се само онда, кад се баш мора теснац да одржи. Отступање кроз теснац најбоље је после одбивеног напада противниковог, при чему прво ваља одвести натраг резерву и потпору, па тек онда позвати низ, али никако непочињати отступање с крила, јер тиме противник нам може дознати намеру, па уграбити прилику, да пројури кроз теснац заједно са стрелцима нашим.

Ако је бранилац постављен иза теснаца, то при јуришу ваља заузети висине са стране, опколити цео излаз теснаца стрелцима, или поставити их на оне тачке, одакле ће најбоље спремити успех јуришу. Кад бранилац заузме положај у средини теснаца, онда му остаје једино средство: одважно нападати на противника.

з, **Бој у селу.** Зарад обучавања војника у одбрани села, етник ће им прво објаснити правила о заузимању ивице и о распоређају резерве. Да би се имала што већа корист од пушчане ватре, ваља претходно измерити даљину од најважнијих месних предмета. И кад се напад на село одбије, опет стрелци и њихове потпоре не смеју напустити своја места, па гонити противника: то је дужност резерве која напада на крила противникова.

Пред вежбањем у нападању на положај противников, четник ће објаснити водницима и осталим нижим старешинама, начин и места како се и куда може прикривено приближити положају противниковом, показаће им владајуће висове и тачке, на којима је довољно ограничити се само на демонстрације, сред-

ства и начин за обилажење, и слабе тачке куда је најсигурније напасти.

и, **Напад и одбрана шанца.** Пре свега ваља упознати војнике са направом шанца, упражњавајући их у грађењу, или тумачећи им какав разваљен. При одбрани затвореног шанца главан је задатак, да се нападач одбије ватром и бајонетом, а и вештачке препреке овде много помажу. При отвореном пак најглавније је против дејство на нападачеву резерву. Обично на банкету поставља се $\frac{1}{4}$ чете, друга $\frac{1}{4}$ служи као потпора првој, а остала као резерва. Док се нападач не појави, војници стоје у шанцу прикривени; против низа нападачевог отпочиње се ретко паљба, против колоне паљба редовима и плотунима, зарад чега ступа на банкет и потпора; кад нападач већ прејури преко рова, онда војници са банкета искачу на венац и резерва ступа у бој; по што се одбије нападач, ваља га гонити само ватром са шанца.

Кад се напада на шанцац, стрелци почну пуцати још на 200 корака; потпора резерва наступају под заклоном. Напад се управља обично на рогљеве; осим овога гледати да се отворен шанцац и обиђе. Пред самим нападом изашиљу се пионери, који иду пред стрелцима и уклањају с пута препреке; кад се већ дође до рова, стрелци се заустављају, а резерва јури преко рова.

Превео с руског
С. М. Магдаленић.
 Наредник.

Фортификацијонски бојни редови.

Предмет и обим пољске фортификације.

Бојни ред, — обично се каже — јесте распоред војске за бој. А за што неби тај термин однели и на бојни распоред утврђења, тим пре, што у основу и строј војске за бој и распоред утврђења, држе се једних истих начела, ил управо једног начела: узајамног потпомагања? * „Војска, као што то са свим умесно примећава Фридрих велики, ваља да се распоређује за бој по фортификацијонским правилима.“ **

* Осталима условима, којима ваља да одговори сваки бојни ред, као: 1 гпкост, 2 независност одељења једног од другог, макар у исто време у најтешњој свези она стојала и 3 способност за одбијање ма каквих случајности, — ил са свим не може да одговори бојни ред утврђења ил врши то у врло слабој мери, због овога са свим природног узрока, што то није бојни ред живе већ мртве масе, који само у теорији може се узети. Као нешто засебно, а у пракцици увек се спаја са бојним редом војске и то час као потчињен њему, а час као његов господар, и тад тек гради потпуно цело, које одговара свима условима, што мора да испуни сваки бојни ред.

** Те речи великога војводе казују нам, на први поглед нешто чудно, и ако има случајева нарочито кад се благовремено утврде положаји, да се утврђења не управљају по распореду војске, већ напротив (из наведених речи Фридрихових извели су закључак, да се распоред војске за бој мора увек потчинити распореду утврђења — извод неистинит), ал само онда, кад се те речи појимају у букварском смислу, као што је то и било у прошлome веку, кад и у самој књижевности западе се спор, како је боље распоређивати војску за бој по једној ил другој системи Вобановој (види јавна предавања ђенерала Рача у „артилеријском журналу.“) Ова прилика најбоље потврђује до каквих неистинских закључака може довести буквално појимање ма чега. Ако појимамо дух речи Фрадрихових, ако схватимо идеје, које су у њих, тад нам се јасно показује да је Фридрих тима речима хтео да искаже да ваља тако распореређавати војске за бој како би се оне узајамно помагале исто онако као што то чине утврђења међ собом. При распореду утврђења за бој, то основно начело заборавља се ређе, нег при распореду војске за бој.

У први мах рекло би се мож'да, да у употреби тога назива и код утврђења нема ничег суштаственог; но то се може само рећи, у ствари пак излази друго нешто. Ако два дела, чијим извршењем руководе једна иста начела, добију два разна имена, тад по самом томе, свако се јавља као нешто одвојено, а то води к неумесном цепању, и препречује долазак до општих руководних начела, ил краће замршује појме. (Н. пр. колико је пута предлагано, и да л' је потпуно решено питање: **које по коме ваља да се управља у разним случајима: да л' утврђења по војсци или на против?**)

Сад да изближе испитамо, како се горње начело узајамног потпомагања односи на распоред војске а како на распоред утврђења. Да почнемо првим. Узмимо, да је задатак овај; **како би поставили три батаљона али тако, да се они самим распоредом својим могу узајмно потпомагати?**

Ако поставимо сва три батаљона на једну висину, с таквим растојањима да међ њима буде свезе ватреног и хладног оружја, т: ј: да се они помажу узајмно, како ватром, тако и хладним оружијем, тад ћемо достићи циљ, у след извесних **наравствених** услова само од чести, само, тако рећи, у **геометријском** смислу. Замислимо да је непријатељ главни удар управио на средњи батаљон; ал за боље осигурање успеха главне нападу демонстрира он у исто време и против два крајња. Дакле и против њих има војске. Јасно је, да ће сваки батаљон, по уређеној човековој себичности понајпре самога себе бранити (а и батаљон је исти човек, само са извесним

ко; јефицијентом, има дакле и својства иста), да по томе узајамног помагања неће овде ни бити, Ту се срце човеково не слаже са геометријом. Да л' је могуће помирити их? Јест. Ваља само крајње батаљоне (ако опасност прети обојим крилима) на један од крајњих (ако је опасност само на једном крилу) поставити мало натраг. ал то опет толико да буде могуће, кад потреба захте, узајамно помагање ватром и бајонетом, то јест, ваља узети степености ред, у првом случају из средине, а у другом с једнога крила и тад ће се одговорити потпуно услову узајамног помагања како у наравственом* тако и у геометријском смислу.

Та се иста цел претпоставља и остварава у фортификацији потпуно тим путем то јест, истим **степенастим редом**, који има, као што се види, не само у тактици** већ и у фортификацији грдна значаја. Једно је само чудно, што се у фортификацији он јавља под другим називом, као **испадни и упадни угао**. Од такве разлике у називима излази и то, да већина међу испадним и упадним угловима и степенастим бојним редом ништа опште невиди, док је у самој ствари то једно исто. Тако н. пр. вели се: пред теснацем распоређују се утврђења у виду испаднога угла, а иза њега налик на упадни угао, т: је: правилније, у првом случају степенасто из средине с тога, што за осигурање крила бојнога реда преко

* Дакле са тачке наравствених услова потпора ваља да је распоређена у дубину или степенасто за крилима или управо за предњим одељењима.

** Нарочито у најновијој тактици у којој се цео бој бије деловима бојнога реда, т: је: степенима.

је нужно примагнути их препреци која теснац гради, а из истога узрока иза теснаца узима се степенести положај са оба крила.

Та иста цел може се у тактици постићи и тиме, да се распореде одељења натраг (резерва), која се у случају потребе могу помаћи десно ил лево за осигурање предњих (овако се добија исти степенести ред). У фортификацији тај се начин не да употребити из тога са свим природнога узрока, што је фортификацијонски бојни ред **недвижан**. За то и фортификација са своје стране узимајући сва три утврђења (претпостављених сада) на једној висини, има сретства да добије такве снаге у распореду утврђења, какве тактика неможе имати. И не узимајући у рачун то, што згоднога тренута, при распореду утврђења на једној висини, једно утврђење помаже другоме, фортификација може начинити јошт свако од њих, **ломљењем ватрене линије**, способним за самосталну обрану. Та изломљена ватрена линија, бранећи ровове и земљиште које на пред лежи, у великој мери подиже самосталност сваке утврђене тачке па дакле и целог положаја, јер постаје тиме **његова обрана мање зависна од резерве**.

Од себе се разуме, да ако фортификација сједини степенести распоред са изложеном ватреном линијом сваког утврђења, то јест, оба средства, као што се то обично и ради (код благовремено утврђених положаја), онда је следство да се добије виши степен самосталности и потпуна употреба начела узајамнога код бојнога реда утврђења.

Показана начела употребљују се на делу различно, кад се узме у рачун то, да л' се хоће **положаји брзо да утврде** (посао пољске фортификације) ил **благовремено** (посао привремене и сталне фортификације), што представља два особита облика фортификационских бојних редова.

Да споменемо овде у кратко главне карактерне црте брзог и благовременог начина утврђења.

У првом случају (мало времена, много или доста војске) фортификација потпуно се по тактици управља. Број, род и карактер утврђења зависиће: а од **броја војске**; ако буде постројено много залишних утврђења, тад ће се војска само нагло заморавати а главни задатак утврђења, **чување живе снаге** не ће се остварити; б) од састава одељења: заклонив утврђењима отворене међупросторе, ако у одреду буде много коњице моћићемо је пут пуно ослабити.

У другом случају (много времена, мало војске) на против тактика се потчињава фортификацији. О томе се лако уверити, ако само помислимо како се опредељава број војске т. ј. гарнизон и састав његов у утврђењу.

Брзо утврђен положај то је обичан тактичан положај, који ваља, по могућности да одговори свима условима који се од положаја траже, т. ј. ваља да су му крила осигурана, да **није протегнут.....**; нарочито он **не треба да је протегнут**, јер она сретства која у кратко време може фортификација (пољска) дати, не могу га спасти ни од пробоја ни од обилажења, ил другаче: тај положај ваља да брани довољан број војске. По томе **јака резерва** неопходни

Је услов при браћењу свију брзо утврђених положаја. По који пут утврђења служе само као заклон војсци од ока и метака непријатељевих и отежавају до извесне границе напад на положај откривеном силом.

Са свим другаче показује нам се питање при обрани **благовремено утврђених положаја** (у привременој и сталној фортификацији). Такав положај узима се онда: кад се хоће да осигура ма какво, у стратигијском одношају, важно место и то што мањим бројем војске остављајући што више за слободно дејство у пољу. У кратко, овде је сваки положај, **пре свега, по суштини саме ствари протегнути положај**, т. ј. такав, при чијој обрани не може се рачунати на **присуство резерве** (редак је случај да и резерве буде, и то искључиво онда, кад би поред гарнизона и друга војска тражила прибежишта у њему). Да не би што нашкодило успеху обране положаја то, што резерве нема — ваља фортификација (стална, привремена) да комбинира средства помоћна, на шта ћемо ми одма сад прећи.

Да узмемо обичан по дужини положај, па да га постепено протежемо, т. ј. другим речима, да постепено умаљавамо број војске, док резерве потпуно нестане, па онда да видимо како се та околност односи на фортификацијонску страну решења тога питања.

Претпоставимо да за заклон ма каквога места **А**, одељење неко од 1 дивизије пешадије, са 24 топа и 8 ескадрона са 4 топа, мора да брани положај **Вс** од 600 хвати дужине, (правац отступања иде од средине).

Прво решење (сл. 1). То се питање по најпре реши у **тактичном** смислу, т. ј. изван број војске (**вс**) одвоји се у бојно одељење, а остала војска (**d**) гради резерву која стоји за средином. У **фортификацијонском** одношају, за ојачање обране тога положаја, са свим би доста било три утврђења **e, f, g** са по 200 хвати растојања. Сва утврђења ваља да су са свим отворена на гркљанима, с тога, што је резерва силна; јер иначе не би фортификација потпуно испунила своје опредељење, и место што би спремавала згодно бојиште за војске, врло незгодно би приуговорила, особито у најодсуднији час, у најновијој тактици, у тренуту **унутрашње** обране утврђења резервама, које би морале уским фронтом улазити у утврђења а и за време боја имала би за леђима теснаце.

Две опасности у опште грозе сваком положају, а те су: **пробој** и **обухватање**. Против тих опасности ваља сваки положај да се осигура. У овом горњем случају то се осигурање постигло јаком резервом.

Друго решење (сл. 2). Нек остану исти услови као и у првом случају, а изменимо само једно. Нек дужина положаја буде не 600, већ 1200 хвати.

Сад да учинимо исто онако као и код првога случаја, т. ј. да решимо најпре тактично питање. Ту узимамо слабу резерву (**J**), коју као и код првога случаја стављамо за средином. Па после да пређемо на фортификацијонску страну и држећи се истих дата као и код првога задатка, добићемо пет утврђења (**г, Ћ, l, m, M**). За потврђење обране положаја,

ал ту она два крајна као најдаља од резерве, ваља да имају самосталну обрану, дакле добиће бар грѣлан.

Треће решење (сл. 3—4). Да оставимо исте услове као и код прва два задатка, само узмимо до је дужина положаја **МН** 2400хвати.

За онолики број војске, какав ми узесмо, такав је положај су више дугачак, и резерве неби могло бити, а с тога може непријатељ положај лако обићи и пробити. Како би се отклониле те две незгоде?

1) **Противдејство пробоју**. У положајима кратким, као што је горе већ речено, та се целъ достиже резервом. У положајима пак дугачким другаче се не може помоћи, него ваља да свако одељење има способности да се најсамосталније брани.

Средства за ту последњу целъ јесу:

а) **Јак профил**, високи грудобрани, дубоки ровови, стрме ескарпе и контрѣскарпе ил краће, ваља да је профил сталних ил бар привремених утврђења.

б) **Добар расположејај на земљишту** т. ј.

α) **Тако изломљена ватрена линија**, како би пред лежеће земљиште пред сваким утрђењем (а и у међу просторима) и ровово лаке кридне обране имали, ал при томе да нетрци фронтвна ватра т. ј. ваља да се узме таква ватрена линија, која би најзад дала најзгодније свезе између фронталне и кридне обране.

β) **Грѣлан** који је суштаствен и **сталан** део сталних и привремених постројења.

И тако у горњему задатку сва утврђења поред јаких профила ваља да имају затворене грѣлане.

Противдејство обилажењу. Кад има резерве и обилажење се на време примети, тад ће резерва

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.univ.rs

лако изићи на сусрет обилазећим одељењима и напасти их у време обилажења, ил' се може променити фронт, ил најзад отступити и нов положај заузети.

То су чисто тактична средства против обилажења. Ту се види како важнога значаја има у таквама случају резерва. Ал како ће се отклонити обилажење кад резерве небуде? Једно је сретство: ваља начинити за времена фронт на све стране што се и ради код свију **благовремено утврђених положаја** (градови, ошанчени логори мостови опкопи....) који као протегнути положаји браћени у највише случајева без резерве, **ваља да су осигурани са свију страна утврђењима**. Сва утврђења, на тај начин у целини, граде круг, који састављају ил искључно художним препонаша (сл. 3) ил као код мостовних опкопа сједињење природних са художним препрекама (сл 4) (СВРШИТЕ СЕ),

Ситнине.

Веома нам је мило што смо у стању, да саопштимо читаоцима „Војиновим“ један акт, који не само што је леп одзив нашој посланици у 14 бр. Војина од ове године (страна 209—215), већ је и знатан добитак за Историју нашег новијег доба. На име Јована Мишковић, ђенералштабан официр у Г. Милановцу послао нам је као „одзив друга другу“ прилог нашој новијој ратној истрији и то битку на Љубићу са брижљиво израђеним планом, за тим и месност и борбу на Делишанцу (Делиграду) без плана, за који се нада да ће та израдити алексиначки Ђеђенералштабни официр, „ако га ова ствар занима и интересује“ (о чему ми не сумњамо) и најзад додао је томе: „Опис неких војвода и старешина“ из доба наших устанака. Марљивост, с којом је Мишковић цео тај рад извео показује како је дубоко схватио и оценио важност прикупљања грађе за нашу новију историју,

а топле речи, с којима пропраћа тај свој рад обраћајући се и осталим својим друговима за припомоћ обећавајући се, да ће и сам даље радити на томе — заслужују да што пре угледају света. Цео рад ћемо доцније донети, а почетних речи ево:

„Одзив друга другу.

„Посланица, која у 14 броју Војина ове године од нашег поштованог друга Драгашевића изиђе, и која се на наше новије ратоводство односи, није могла без уцлива на мене бити, почем се тиче наше светле епохе, с којом из оне густе тминеме и мрака, у коме преко четири столећа незнани борависмо, на углед свету излазимо, и то као свеж и једар народ, који се увршћује у ред осталих бораца за све, што је честито и корисно, — за просвету и слободу.

„Па да не би знаци, по којима се за такве оценити можемо, заостали под копреном незнања и заборава, треба да се попаштимо, да их што више и осталој браћи и свету на углед изнесемо. У тој цели и ја похитах, да за сада бар у неколико жељи нашег поштованог друга и општој потреби одговорим, у колико ми је то сада могућно, стављајући себи у дужност, да на томе и у будуће, колико се више може, узрадим, а надајући се да ће још бити наших другова и наше браће, из близа и из далека, који ће се за љубав високог значаја ове ствари, прихватити по могућности посла око тога.“

Молимо учтиво господу уписиике војинове да нам што пре новце пошљу. Ми доста дуго чекамо.
